

pobune, a zašto to i ne bi bilo kada i inače postoji toliko zbumnjujućih fenomena čak i u ovom nizštavnom komadiću našeg znamnja koje u ovom trenutku posjedujemo.

Ostijeva nova knjiga otkriva njegove prave, nemale pesničke mogućnosti, pa, istovremeno, mora se konstatovati da ovakav način pesničkog kazivanja sadrži u себи i dozu rizika. Naime, makoliko se pesnik trudio da svaka pojedinačna pesma bude snabdevana novim doživljajem životne stvarnosti i slutnje, rabi se i troši ona početna jednostavnost i jasnost i, sve u svemu, pitanje je da li bi naredna pesnička knjiga, građena na ovom pesničkom materijalu, jezičkim, stilskim i drugim ovdašnjim osobenostima, bila u stanju da, kao ova, i vezuje čitalačku pažnju, za sebe i zrači pesničkom čistotom, odlikuje se pesničkom individualnošću.

MIRKO KOVAC: »RUGANJE
S DUŠOM«
Naprijed, Zagreb 1976.

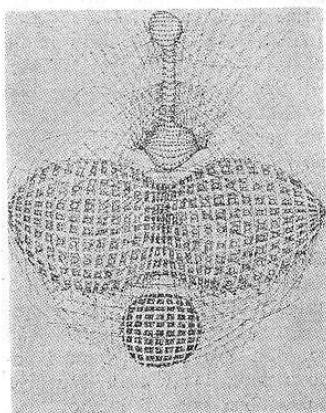
Piše: Zoran Stojanović

Postupak analizovanja najnovijeg Kovačevog romana zahteva višestruko posmatranje niza složenih, razlomljениh proznih struktura koje nastoje izgraditi (između ostalog, na principima dvoznačnosti, pomerenoštu smislova i raspada) celovit i autohton sistem književno-jezičkih oznaka, usmerenih na izravanjanje i, čak, određeno negiranje tradicionalističkih naših tokova književnosti. Do takvog postupka, u pogledu odnosa prema sižeu, načinu (tehnici) njegovog saopštавanja i prema tonu kazivanja duboko ličnog, »dušeavnog« podatka, Kovač je došao postupno, gradeći ga svojim predhodnim proznim ostvarenjima, kao estetički čin iskustva oslobođen uzimanja prevaziđenih, a upućen na istraživanje samosvojnih književnih obrazaca. Jedan od njih sadržan je u nameri da se izbegne ubičajeno određenje romana kao književne vrste i iznađu mogućnosti koje će ga učiniti složenijim, mističnijim, čak, teže dostupnim intelektualnom poimanju čitaocem, dakle — roman koji će, do samog kraja, biti tajna, traganje, izgrađivanje i rušenje istovremeno stvarnog i nestvarnog sveta, roman s pričom i bez nje, koji će se ostvarivati na polju bez broj mogućnosti, sam sebe osporavati i sve dovoditi u pitanje.

Ruganje s dušom je roman-provokacija, jer inhibira čitaočevu moguću ravnodušnost, ruši uverenja, nudi sumnju i nevericu da smo išta zaista konačno dosegli, provocira stvarnost pretačući njene odrednice u kontekst imaginativnog i mističnog, a vanstvarnosnom suprotstavlja raštakanje i sučeljavanje običnih detalja pojavnosti, stvari, u kojima uvek traži ono drugo, slojevitо značenje. To udvaja-

nije i razlaganje, provocirajuće preplitanje svekolikih elemenata, mišljeni su kao osnovne oznake *Ruganja s dušom*. Pre svega, u autorovom odnosu prema fabulativnom tkivu prisutna je namera dистanciranja — siže se ne gradi pravolinijiском, uočili-vom pričom, njega, zapravo, u klasičnom smislu ni nema, nego jednim obrnutim procesom udvajanja niža „duševnih“ podataka, skica, dakle niža manjih priča, gradi se moguća priča koja nije fabula, nego naznaka — i opet provokacija — onoga što bi se tek moglo tako nazvati. Potiskujući siže (i zaplet), nastojeći da ga račlaniti, umnoži višestruki vraćanjem i udvajanjem istog, Kovač dovodi u pitanje i samu formu svoga teksta, jer ovu romanesknu celinu čine pripovedački segmenti koji i potpuno samostalno mogu nositi smisao, a povezuju ih jedan dogadjaj — slika stalno prisutna, direktno ili u podsvesti junaka i pripovedača — slika Elijidine smrti, čija samrtna postelja krije svojevrsno porodično iškustvo. Saopštavajući to iskustvo, razlomljeno nizom pojedinačnih sudbina, Kovač razbijaju i kompoziciju dela, narušavajući vremenski sled i uzročno-posedične veze dogadanja, a gradeći, opet, svojevrsnu hronologiju pojedinačnih, estetičkih impulsa koji se množe i udvajaju, da bi, kroz autorovo složeno lično proživljavanje i elemente sećanja na detinjstvo, strahove, slutnje i čežnje — postali podaci njegove ispovesti i svesti, a, s druge strane, i autentični podaci drugog pripovedača (Andžula), autorovog dvojnika, u izvesnom smislu njegovog oslobađajuće iskušenje, ono koje mu omogućava raslojavanje komentara.

Pričivđna hronološka i vremenska razjedinijenost podataka u poglavljima, suštinski je povezana i stalno prisutnom, unutrašnjom temom ljudskog progonstva, koja se, kroz paralelnu povjavnost, ukazuje kao mozaičko ponavljanje porodične sudbine — Jakov beži u svet postavši, dobrovoljno, revolucionarni izgnanik, Elida i Ruža, prostitutke, potamneli su simboli jednog degenerisanog sveta malograđanske otuđenosti, otac Josif vraća se iz progonstva da bi ga još intenzivnije doživeo na vlastitom kućnom pragu, majka je

zabrinuta u samostanu, prepu-
štena psihičkom samootuđenju,
maloumnim Goja, »simbol i mas-
ka porodičnog stida«, poslednji
izdanak rasula i truleži, biće za-
tvoren u manastir sa svojim som-
nambulnim, traumatičnim so-
likovijima; a nad svim tim po-
jedinačnim, sudibinskim kruže-
nijama nadviđa se samrtnička po-
stelja. Elidima, njome počinje ro-
man, traje kroz njen naslutljivo
prisustvo i s njom se zavr-
šava, kao slikom sasvim izves-
nog porodičnog kraja.

Opredelivši se za postupak distanciranja od sadržine, Kovač se, u načinu odnosa prema gradu, još jednom poslužio tehničkom udvajjanju — moguću priču, ili više diskontinuiranih, ali književnim opredeljenjem usmerenih priča, beleži porodični hroščar Anduš, međutim, u njegovo kazivanje uplice se autorov komentar, njihov govor dobija identičan ton ironije i izrugivanja, te ova smena nivoa kazivanja, konačno, postaje toliko spregnuta i jedinstvena da se ne može odrediti, i biva nevažno, čijim se iskustvom reprodukuje — jer dobija oznake opšte isповести rastocene nečijim sećanjem, nedopričanim detinjstvom: čijim? Da li Andulovim, autorovim ili nekog trećeg — to je još jedna provokacija pretapanja pred koju nas stavlja Kovač. Zapravo, ono što autor želi postići, bežeći od uhvatljive, uzročnog sledom gradene priče, jeste da se vrednosti iznadune u sadržini kazivanja, nego u postupku, u stilskom prerašavanju i mnogostrukosti načina sakrivanja slike. Otuda nije bitna tema moralne, psihičke i fizičke degeneracije porodice Josifa Biraša, to je samo pozadina, stvarnosti podtekst na kojem se zasniva čitava jedna filozofija raslojavanja, mistične razdjeljenosti pred osipanjem stvarnosti.

U MEĐU- VREMENU

TRECI KOLOKVIJUM JUGOSLOVENSKIH INDOLOGA

Piše: Dušan Pajin

U Zagrebu je 23. i 24. maja održan kolokvijum jugoslovenskih indologa u organizaciji Odbora za orijentalistiku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Ovaj, treći po redu, kolokvijum dao je do sada najkompletniji pregled indoloških istraživanja u nas, kako po raznovrsnosti tema, tako i po zaustavljenosti istraživača iz različitih sredina. Odbor za orijentalistiku koji deluje u okviru Razreda za filologiju JAZU, ima ambiciju da ovakve skupove ubuduće održava redovno, svake dve godine.

Kolokvijum je otvorio Grga Novak, predsednik JAZU, uz pozdravnu reč Josipa Torbarine, sekretara Razreda za filologiju i Radoslava Katićića, predsednika Odbora za orientalistiku.

Prvog dana pre podne najviše je bilo reči o književnim temama. Zdravka Matišić iz Zagreba, govorila je o protivrečnosti u Mahabharati, koja sadrži epske tekstove nastale i premošene usmenim predanjem tokom dugog razdoblja. Po obimu ona daleko nadmašu Ilijadu i Odisiju zajedno. Ističući da Mahabharata ipak predstavlja zaokruženu književnu celinu, Matišićeva je analizirala dva tipa protivrečnosti koje nalazimo u Mahabharati. Jedne proističu iz karaktera usmene epske književnosti uopšte (to su: jezički i stilske neujednačenosti, nedostaci kompozicije i suprotni odgovori na isto pitanje), a druge su vezane za indijski kulturni krug i nijemu se one i ne javljaju kao protivrečnosti, budući da su asimilirane indijskim pogledom na svet.

Mislav Ježić iz Zagreba sproveo je komparativno istraživanje ravedskih i homerskih himni. On je analizirao sličnosti i razlike u pojmanju božanstava, njihove uloge u ljudskim poslovima i odnosu prema prirodnim silama.

Šeorađ Singh Džatin, Indijac, inače lektor pri Ideološkoj katedri Filozofskog fakulteta u Zagrebu, govorio je o indijskim

reminiscencijama u delu Tina Ujevića, posebno o sadržajima nekih njegovih pesama u svetu Tinovih interesovanja za Indiju i indijske teme.

Radoslav Josimović iz Beograda je prikazao kako se indijska tradicija javlja u Malroovim umetničkim sudovima i kulturnoškim refleksijama, sa ambicijom da se ustanovi jedno univerzalno kulturno nasleđe i prevaziđu evrocentrička ograničenja.

Tvrtko Kulenović iz Sarajeva, govorio je o inspiraciji i uticaju koji jedan klasičan indijski pozorišni oblik (plesna drama, Kathakali) vrši na savremeno zapadno pozorište.

Franc Šrimpf iz Ljubljane, istražio je indijske motive i uticaj imijske filozofske misli u pesmama Antona Aškerca.

U bloku tema posvećenih indijskoj umetnosti i arheološkim istraživanjima na tlu Indije, prvo dana popodne Vera Vučkovački-Savić, iz Beograda, govorila je o simbolima drevnih kultova plodnosti na reljefima u Sančiju. Reč je o plastici koja je nastala u vreme prodiranja budizma u te krajeve (između II veća pre n.e. i II veka n.e.) spajajući stare simbole sa novim sađnjajima i utirući put nastanku budističkog tantrizma.

Ileana Čura, iz Beograda, govorila je o slikařstvu Amrite Šer-Gil, umetnici koja je živela i radila između dva rata, nazimenično u Evropi i Indiji i ostvarila slikařski spoj evropske forme i indijskog senzibiliteta i tema.

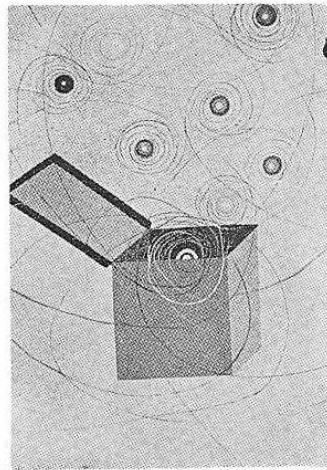
Drugog dana kolokvijum je otvoreo romskim temama. Rade Uhliš iz Sarajeva i Rajko Đurić iz Beograda govorili su o karakteristikama romskog jezika i elementima indijske mitologije u zagonetkama Roma.

Varje Cvetko iz Ljubljane i Milka Jauk-Pinhal iz Zagreba govorile su o nekim karakterističnim temama indijske sintaksе.

U nastavku je bilo reči o društveno-ekonomskim i političkim prilikama savremene Indije. Te teme su ove godine prvi put uvedene u program kolokvijuma, sa namerom da se istorijski književno-filosofski okvir pošire uvođenjem savremenih tema. Ivo Škrabalo iz Zagreba, ukazao je na razvoj prilika na indijskom potkontinentu posle izbora u Pakistansu i Indiji, a Božislav Savić iz Beograda, istakao je uticaj demografskih kretanja na društvene probleme u Indiji. Dragoljub Nešić iz Sarajeva govorio je o transformacijama kroz koje prolaze tradicionalni oblici društvenog grupisanja u Indiji, pre svega porodična zadruga, kasta i seoska zajednica. Rađa Iveković iz Zagreba pružila je istorijski pregled položaja

ja žene u Indiji tokom pojedinih razdoblja, ukazujući na protivrečnu situaciju u kojoj jedan mali broj žena zauzima istakнуто mesto u javnom i kulturnom životu, dok je ostali, najveći deo žena, u izrazito neravnopravnom položaju.

Zaključni deo kolokvijuma bio je posvećen istorijsko-filosofskim istraživanjima. Dušan Pajić, Zoran Žec i Siniša Stojanović iz Beograda pokrenuli su nekoliko filozofskih tema iz tradicije hinduizma i budizma, dok su Rujana i Boris Kren iz Zagreba, govorili o književnim i etičkim aspektima ranog budizma.

LIKOVNI NOTES

Piše: Sava Stepanov

Adriana Maraž: Grafike
Galerija RU »Radivoj Cirpanov«
og 22. aprila do 5. maja 1977.

U Galeriji RU »Radivoj Cirpanov« novosadskoj publici je predstavljena Adriana Maraž, ovogodišnji dobitnik Jakopićeve nagrade, najvećeg slovenačkog priznanja u oblasti likovnih umetnosti. Maražova je izložila 50 grafičkih listova rađenih u

akvatinti, nastalih u periodu od 1965. do 1977. godine, što je izložbu dočeka s posebnim interesovanjem.

Adriana Maraž pripada, u nas već proslavljenoj, tzv. *ljubljanskoj školi grafike*. Ona je jedan od najuspešnijih nastavljača grafičke tradicije čije su temelje postavili Miha Maleš, France Mihelić (njihova dela smo takođe mogli ove sezone da vidimo u novosadskim galerijama), Božidar Jakac i Riko Debenjak. Stoga se sasvim logična prisutnost dveju evidentnih vrednosti u konцепцијi grafičkog lista Adriane Maraž. Prva je tehničko savršenstvo otiska, a druga se odnosi na jasnoću »umetničke poruke«. Naravno, pri tom je čin tehnologije nastanka i umetničke akcije u funkciji taktilnog.

Umetnost u grafičkim listovima Maražove nije u motivu nego u izvedbi, dakle, u plastičnom obliku. Motivi su pomalo bizarni i pripadaju rekvizitariju pokućstva — delovi nameštaja (otelje, stolice, divani) zatim gajbinice, konzerve, džakovi i slično. Ovi predmeti, iako lišeni svojih potrošačkih obeležja i utilitarnosti, ukazuju na aktuelni problem fetisizacije predmeta i stvari, koji je sve prisutniji u suvremenom potrošačkom društvu. Međutim, ovi predmeti su i zato da nam umetnica skrene pažnju na lepotu i značaj svakodnevnog, da nam ukaže da i u tim svakidašnjim motivima ima nečega tajnovitog, poetičnog, neki put čak i nadrealnog, naravno u transcendentalnom smislu. Na nekim najnovijim grafičkim Maražova se, dajući stvarima antropomorfna obeležja, približava rezultatima nadrealističkog slikarstva Rene Magritta.

Ubedljivosti grafičkog izražavanja Adriane Maraž doprinosi svakako i intenzivna upotreba boje. Na taj način, osim koloristički problema, umetnica rešava i materijalizaciju, na visokom stepenu uverljivosti, pove neuobičajenu kada je u pitanju grafički list.

Ova izložba, osim što nas je upoznala sa, uslovno rečeno, kompletnim delom Adriane Maraž, još jednom je potvrdila ugled slovenačkih grafičkih autentičnosti.

Milivoj Nikolajević: Pasteli
Galerija Matice srpske
od 10. do 22. maja

Posle više od dve i po decenije slikanja pastelom, Milivoj Nikolajević prvi put priređuje samostalnu izložbu dela rađenih ovom u nas pomalo zapostavljenom tehnikom. Ova interesantna, skoro kuriozitetna

činjenica učinila je da se u novosadskim likovnim krugovima izložba dočeka s posebnim interesovanjem.

Retrospektiva koju je priredila novosadska Galerija savremene likovne umetnosti (autor izložbe je kustos Ljiljana Ivanović), objedinjuje slike nastale tokom vremenskog perioda ograničenog 1964. i 1977. godinom. To, ujedno, znači da je izložba obuhvatila samo nefigurativna nastojanja Milivoja Nikolajevića. Najstarije slike u ovoj izložbi, poput *Zlatnog grana u vodi* iz 1964. godine, pokazuju uglađenom pastelskom interpretacijom istoimenog grafičkog ciklusa kojim je svoj iskaz Nikolajević preveo u oblast apstraktnih nastojanja. U ovim delima dva su bitna elementa umetnikovog stvaralaštva. Prvi je prostor koji će upravo ovde postati glavnom odrednicom celokupnog pastelskog opusa, a drugi linija koja će tokom ovog perioda, posle višedecenijske dominacije, isčiliti iz Nikolajevićevog stvaralaštva.

Taj nestanak linije kao elementa slike osvaja logičnošću procesa. Linija se širi, postaje masivnija, punija, formiraju se zaokružene i jasno definisane forme. Logika razvoja se nastavlja — sada se forme proširuju i rastu poput masne fleke. Nabijene nekom čudnom statičnom energijom, one se rasplinjavaju, i, na kraju, isčešavaju. Tako će, negde oko 1968. godine, započeti enformelistička faza u Nikolajevićevoj umetnosti.

Deleno Milivoja Nikolajevića je izrazito lirske i intimističke karaktera. Lirika i intimizam se ispočetka grade tananoscu i leđljavom arabeskom liniji u sađnjstvu s koloritom rafiniranih tonova, dok će u enformelističkim slikama ove odrednice biti formirane na bojenim, tonskim i tašističkim odnosima. Usavršivši tehniku pastelskog slikanja, Nikolajević u svojem delu doseže akvarelsku prozračnost i na taj način dopire do najfinijih lazura pastuoznog (!) karaktera. Najnovije slike se po atmosferi potpuno razlikuju od pređašnjih nastojanja. One odaju jednom, rekli bismo, neočekivanom dramatičkom formirajućim sredstvima suprostavljanja kontrasta. Zbog toga je sigurno ovo i najnapetiji deo u celokupnom stvaralačkom opusu Milivoja Nikolajevića.

Ova izložba nas je ponovo uverila u krajnje logičnu nit razvoja umetnikovih nastojanja, pružila nam iscrpu informaciju o pastelu u njegovom stvaralaštvu, a isto tako, predstavila i dragoceni doprinos za sagledavanje ovoga opusa u pokretu enformela u nas.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

urednik: Lazar Bojanović, Milan Dunderski, Slavko Gordić, Viča Zoslav Hronjec, Dragan Koković i Jovan Zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednici: Cvjetan Dimovski / tehnički sekretar Radmila Gikić / članovi Izdavačkog saveta: Janoš Banjai, Bosiljka Bojanović, Cvjetan Dimovski, Nada Dragin, Lazar Elhart, Ksenija Maricki Gadanski, Slavko Mišković, Julijana Palfi, Jordan Pešić, Josip Ric, Milan Stanić (predsednik), Jovan Zivlak i Pero Zubac / izdaje tribina mladih, novi sad, katolička porta 5. telefon 28-765 / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 50 dinara, za inostranstvo dvostruko / Žiro račun 65700-603-997 kod novosadske banke u novom gradu / lektor Zorica Stojanović / korektor Šimon Grabovac / meter Miroslav Pešić / štampa »Prosveta« novi sad, Stevana Sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.